סוכה במקום שאסור לבנותה על פי הרשויות
דין 'לך' בסוכה - זכות שימוש או בעלות

בעירנו לוס אנג'לס, לפי תקנת רשות H.P.O.Z., אסור לבנות בחצר הבית בשום פנים ואופן ללא רשות מהסמכות המתאימה, ופעמים רבות נשאלתי האם על פי ההלכה, סוכה שנבנתה בחצר הבית הפרטי, ללא נטילת רשות מהסמכויות טרם שנבנת, יוצא בה ידי חובת המצוה, ואף מותר לברך בה.

א. במסכת סוכה (כז, ב) נתבררו דיני סוכה גזולה: "תניא, רבי אליעזר אומר: כשם שאין אדם יוצא ידי חובתו ביום טוב הראשון של חג בלולבו של חברו, דכתיב (ויקרא כג, מ) ולקחתם **לכם** ביום הראשון פרי עץ הדר כפת תמרים, **משלכם**, כך אין אדם יוצא ידי חובתו בסוכתו של חברו, דכתיב (דברים טז, יג) חג הסוכת תעשה **לך** שבעת ימים, **משלך**. וחכמים אומרים, אף על פי שאמרו אין אדם יוצא ידי חובתו ביום טוב הראשון בלולבו של חברו, אבל יוצא ידי חובתו בסוכתו של חברו, דכתיב (ויקרא כג, מב) כל האזרח בישראל ישבו בסוכות, מלמד שכל ישראל ראוים לישב בסוכה אחת". והקשו בגמרא: "ורבנן, האי **לך**, מאי דרשי ביה". ותירצו: "מיבעי ליה למעוטי גזולה, אבל שאולה כתיב כל האזרח".

ומבואר כי נחלקו חכמים ורבי אליעזר בדין **סוכה שאולה** הפסולה לדעת רבי אליעזר וכשרה לפי חכמים. ואילו **סוכה גזולה פסולה** לפי כולם. ויסוד מחלוקתם, מה נדרש מהפסוק "חג הסוכות תעשה **לך**". לדעת רבי אליעזר, מפסוק זה לומדים שצריך שהסוכה תהיה דווקא **משלך**, ולכן סוכה **שאולה** פסולה, וכל שכן **גזולה**. וחכמים חולקים, ולדעתם סוכה שאולה כשרה, ולומדים זאת מהפסוק "כל האזרח בישראל ישבו בסוכות", שכל ישראל יכולים לישב בסוכה אחת, ואם יש דין 'לכם' בסוכה הרי זה אינו אפשרי, כפי שפירש רש"י (שם) "דמשמע סוכה אחת לכל ישראל, שישבו בה זה אחר זה, ואי אפשר שיהא לכולן, דלא מטי שוה פרוטה לכל חד אלא על ידי שאלה". ולכן לדעת חכמים, הפסוק "חג הסוכות תעשה לך" ממעט רק סוכה **גזולה שפסולה**, ואילו סוכה **שאולה כשרה.**

ואף שסוכה גזולה פסולה לכולי עלמא, מפורש בגמרא (סוכה לא, א) שלדעת חכמים, **הגוזל סוכתו של חברו** או **המסכך ברשות הרבים**, הסוכה **כשרה,** משום **שקרקע אינה נגזלת**, וכן נפסק להלכה בשלחן ערוך (או"ח תרלז, ג), שהבונה סוכה בקרקע שאינו שלו, הסוכה כשרה, ויוצא בה ידי חובתו, וז"ל: "**סוכה גזולה, כשרה**. כיצד, אם תקף על חברו והוציאו מסוכתו וגזלה וישב בה, יצא, **שאין הקרקע נגזלת**".

אמנם הרמ"א הוסיף: "מיהו לכתחילה לא ישב אדם בסוכת חברו שלא מדעתו, כל שכן אם דעתו לגזלה, **וכן לא יעשה סוכה לכתחילה בקרקע של חברו שלא מדעתו, וכן בקרקע שהיא של רבים**, מיהו בדיעבד יצא".

והקשה המגן אברהם (שם ס"ק ג) "וצריך עיון שנהגו קצת לעשות סוכה ברשות הרבים ואם כן סוכה גזולה הוא, ואין לומר דבני העיר מוחלים להם, דהא ברשות הרבים יש לכל העולם חלק בהם (עי' בחו"מ סי' קסב ס"ב) ואם תמצי לומר דכל ישראל מוחלים, מכל מקום הרי יש לעכו"ם חלק בהם... אבל בספר יראים כתב

דאפילו למאן דאמר גזל העכו"ם שרי, מכל מקום לא מקרי לכם... ואם כן אסור לעשות סוכה ברשות הרבים שהעכו"ם לא מחלי על כך". כלומר, יש לתמוה מדוע אין איסור לבנות סוכה ברשות הרבים, והרי יש מקום לחשוש שבני רשות הרבים אינם מוחלים לו על שמונע מהם את זכותם להשתמש ברשות הרבים. וגם אם נאמר שבני רשות הרבים **היהודים** מוחלים על זכותם, אבל הגויים אינם מוחלים, ואם כך לדעת היראים אין זה נקרא 'לכם'.

ומתוך כך פסק המג"א: "ואף דבדיעבד כשרה, מכל מקום נראה לי **דאין לברך עליה**", והוסיף: "דאף על גב דלית בה משום **מצוה הבאה בעבירה**, כיון דלא קניא כלל כמ"ש הר"ן ורבנו ירוחם, מכל מקום אין לברך עליה, כמ"ש רסי' תרמ"ט, וכן משמע בתוס' ריש פ"ג דסוכה, ואם כן הוי ברכה לבטלה". ומפורש בדבריו, שאף שבדיעבד סוכה שנבנתה על קרקע של רשות הרבים כשרה, מכל מקום אין לברך על סוכה זו, מהטעם שכתב התוספות (סוכה ל, א ד"ה הא קניא) בדין לולב הגזול שגזלו וקנאו בשינוי מעשה: "אי נמי שאני ברכה דאיכא נמי הזכרה לשם שמים". והיינו שאין להזכיר שם שמים במקום שמשתמש בדבר של אחרים.

אמנם הביאור הלכה (שם ד"ה וכן בקרקע) הביא שרבים מהאחרונים חלקו על המגן אברהם, ולדעתם מכיוון שקרקע אינה נגזלת, יכול אף לברך: "עיין במשנה ברורה מה שכתבנו בשם המג"א דהוא חושש לברכה לבטלה. והנה כמה אחרונים השיגו עליו, ועולה מדעת כולם, **דברכה לבטלה בודאי לא הוי**".

ב. והנה רבי יצחק זילברשטיין דן בספרו חשוקי חמד על מסכת סוכה (עמ' רלח) בשאלה: "מהי ההלכה כשהשלטונות בחו"ל אוסרים לסכך במרפסות של הבתים, כי אומרים שהסוכות מכערות את פני העיר. האם מותר לסכך שם, או שמא מאחר **ודינא דמלכותא דינא** בחו"ל והשלטונות הם אדוני הארץ אסור לסכך נגד החוק". מכיון שבמקומות רבים בחו"ל, על פי חוקי העזר העירוניים אין לבנות ללא רשיון במרפסות או בחצרות הפונות לרשות הרבים, וקיימא לן ש"דינא דמלכותא דינא", דהיינו, מוטלת עלינו חובה לציית לחוקים אלו - הרי שאין לעבור על תקנה זו ולבנות סוכה ללא רשיון. ואם כן נשאלת השאלה, האם רשאי לבנות שם את סוכתו [יצויין כי שאלה זו תהיה גם במדינת ישראל, לדעת הסוברים שגם בה נאמר "דינא דמלכותא דינא", וכידוע נחלקו פוסקי הדור האחרון בהלכה זו, ואין כאן מקומה. יחד עם זאת, כמדומני שאין במדינת ישראל כל מניעה חוקית מלבנות סוכות].

וכתב הרב זילברשטיין: "אך שאלתי את מו"ח מרן הגרי"ש אלישיב, והשיב שמכיון שבלי אישור מהשלטונות אסור לבנות שם בנינים וכל מה שהתירו לבנות הוא בתנאי שלא יכערו את פני העיר נמצא שמי שיבנה סוכה במרפסת נגד החוק **יש בזה חשש של גזל על הבנין עצמו**. ולכן למעשה אין לבנות סוכה במקום זה [ויוכלו לבנות סוכות על הגגות או במקום שאינו נראה לרבים]".

ותשובה זו תמוהה וצריכה עיון. מדברי הגרי"ש משמע, שבניה ללא אישור חוקי מרשויות המדינה, גורמת **לחשש גזל על כל הבנין** [ולא רק על הסוכה], ומכך נובע שאין לבנות סוכה במקום שמדינא דמלכותא אסור לבנות בו סוכה. אך זה לכאורה תמוה מאד, משום שאם הקרקע והבנין במקום שבנה את הסוכה היא **שלו** [ואף משלם עליה מיסים וארנונה למדינה, בגלל בעלותו עליה] - מדוע אם משתמש במקום שלא ברשות המלכות, אסור לבנות את הסוכה מחשש **גזל**, וצ"ע מהו ענין **הגזל** כאן, הרי הדבר **שלו**.

ג. שאלה דומה מצאתי נשאל הרב יוסף אליהו פריד, אב"ד שוקיאן, בשו"ת אהל יוסף (סימן יד) - האם מותר להעמיד סוכה על מדרגות חירום המיועדות למילוט בשעת שריפה [פייערעסקייפ -fire escape], שכן על פי החוק בארצות הברית, דרך מילוט זאת חייבת להיות פנויה למקרה חירום, וכאשר חוסם אותה, הרי הוא עובר על 'דינא דמלכותא'.

והשיב הרב פריד: "והנה לענ"ד אין מקום להתיר לעשות סוכה במקום כזה, ולבד שזה נעשה בשביל רבים הדרים בהבית, שכל הפייערעסקייפס מחוברים זה לזה בסולמות לכל הפלארען [קומות הבית], אם כן הוי כמקום שרבים שותפים בזה, ויש לכל אחד ואחד שותפות בזה המקום". ולאחר שהביא את דברי המג"א [לעיל **אות א**] שאין לברך על סוכה שנבנתה ברשות הרבים, מכיון שיתכן וחלק מהם אינם מוחלים על מניעת זכות השימוש שלהם ברשות הרבים, פסק: "הנה בנדון דידן, יש בזה חלק ורשות לכל הדרים בבית הזה **וגם לכל הבאים להצלת נפשות ולכבות השרפה**, ואין שייך על זה מחילה למחול המקום **וגם הוא נגד חוק המדינה** מבלי להחזיק המקום הזה פנוי, לכן בודאי יש בזה חשש של המג"א הנ"ל מברכה לבטלה".

והוסיף: "כל זה מטעם אם עשה סוכה ברשות הרבים שאין בני רשות הרבים מוחלים על זה, מכל שכן כאן, **שמקפידים** על זה למחות. והובא בפתחי תשובה על או"ח סי' תרל"ז בשם הגאון שואל ומשיב (סימן קסד) דבמקום **דמקפידים** אהדדי פסול". והיינו שבמקום שהסוכה נבנתה על פתח יציאת החירום, כל שכן שאין לברך בה לפי המג"א, שהרי לדעת המג"א אפילו כשאינם מוחלים על זכותם [passive] אין לברך, קל וחומר כאשר מקפידים על כך במפורש [active] ואינם מסכימים שיבנו שם סוכה, כי זה מפריע לפעולות ההצלה אם ח"ו תפרוץ שריפה, שאין לברך בגלל שלא מזכירים שם שמים במקום שמשתמש בדבר של אחרים.

ולכן מסקנתו: "אם כן בנדון דידן, **שהחוק מהמדינה על פי חוק הממשלה מקפיד על זה** להעמיד עליו דבר מה שלא ישאר פנוי מחמת שזה נעשה להצלת נפשות**, גם בוודאי על פי דין תורה שלנו הסוכה פסולה, ואין לברך על סוכה כזאת**".

ובהמשך הוסיף באהל יוסף עוד נימוק, מדוע אין מחילה על השימוש במקום המיועד ליציאת חירום: "ולדעתי נחשב זאת לדין המפורש בשו"ע חושן משפט (סימן תכז סע' א) מצות עשה להסיר כל מכשול שיש בו סכנת נפשות. על כן בנקל להבין לכל בר דעת במקום שמבטלים מצות עשה ועוברים על לא תעשה [לא תשים דמים בביתך] לא מועיל מחילה לזה, ואינו מועיל מה שאינו מקפיד על זה, ויש על זה מכת מרדות מי שלא נזהר בזה". זאת אומרת, החיוב להשאיר את פתח יציאת החירום פנוי גם בימי הסוכות, מחוייבת לא רק בגלל שהשכנים מקפידים על כך, או שהרשויות לא מסכימים ששטח זה לא יהיה פנוי - אלא זה **חיוב מדין תורה**, שמקום המיועד להצלת נפשות בשעת חירום, ישאר פנוי.

מכל האמור, מתבארת לנו דעתו הברורה של האהל יוסף, שמכיוון ועל פי התורה יש חיוב להשאיר את פתח יציאת החירום פנוי [מדין לא תשים דמים בביתך], וכן על פי חוק המדינה, מחוייבים להשאיר את השטח המיועד ליציאת חירום פנוי, אסור לבנות סוכה במקום זה, ואם בנה שם סוכה, לא יצא בה ידי חובת מצות סוכה וברכותיו בה הן לבטלה, כדבריו בסוף תשובתו: "לכן הוא נגד חוק התורה והמצוה, ונגד המדינה, ונגד מידת האדם. לכן מי יוכל להתנצל על זה ולברך על מצות לישב בסוכה בזה, ולברך שהחיינו

בזה המצוה. לכן לענ"ד מצוה גדולה לפרסם הדבר שאסור על פי דין תורה ועל פי חוק לעשות סוכה על מקום הפייערעסקייפ".

ד. לעומתו, בשו"ת ישכיל עבדי (ח"ז או"ח סימן לט) התיר לכתחילה לעשות סוכה במקום שבו נמצאות המדרגות ביציאת החירום.

בתחילת דבריו, הביא את דברי האוסרים משני טעמים: [א] מדין **מצטער** - "שיושבים תמיד בפחד, פן יפול שריפה ח"ו, ואין מקום להימלט, ובמקום שמצטער הסוכה פסולה". רצה לומר, הלכה פסוקה בשו"ע (או"ח סימן תרמ סע' ד) "מצטער פטור מן הסוכה, איזהו מצטער, זה שאינו יכול לישן בסוכה מפני הרוח או מפני הזבובים והפרעושים". והביא המשנה ברורה (שם ס"ק יג) את טעם הדבר: "דכעין תדורו בעינן, ואף בכל השנה אין אדם דר במקום שהוא מצטער". ואם כן בנדון דידן, כאשר הסוכה בנויה במקום שבו נמצא פתח החירום, הרי שיש צער ב"דיור" במקום זה, מכיון שהיושבים בסוכה שרויים בפחד מתמיד פן ח"ו תפרוץ שריפה, ובגלל שהסוכה חוסמת את המעבר לפתח החירום, עלול לקרות אסון. ופחד זה מחשיב את השוהים בסוכה ל"מצטער" הפטור מהסוכה, ובמקום שמצטער, הסוכה פסולה.

[ב] **אין רשות להשתמש במקום זה** - "מפני דיש הרבה שותפים בו והוי כרשות הרבים. אלא דלגבי השכנים, יש לומר מאחר שהם רואים ושותקים הוי כמחילה. אבל לגבי חברת הביטוח, ומכבי אש, שזה המקום המיוחד להם בזמן שפורץ שריפה ח"ו, שלא רואים בכדי שנאמר מחלו, אין היתר" [טעם זה נתבאר כבר בהרחבה לעיל [**אות ג**] בדברי האהל יוסף].

אולם מסקנתו, שהסוכה כשרה לכתחילה, ואף אפשר לברך עליה. ואין זה דומה לבונה סוכה ברשות הרבים, מכיוון שכאן **המקום הוא שלו,** כדבריו: "ומה שכתב האוסר, דכאן בנידון דידן, חברת הביטוח ומכבי אש, לא רואים בכדי שימחלו. הנה הדבר פשוט, דרק ברשות הרבים שהוא **שייך** לממשלה או לעיריה צריכים אנו למחילתם, לא כן כאן בנידון דידן, בגזוזטרא הזאת שמעולם לא היתה שייכא לחברת הביטוח או למכבי אש ואין להם **בעלות** על המקום, רק שהבעל הבית עושה זאת לטובת עצמו שיהיה לו מקום שממנו יוכל להמלט הוא והשכנים, וגם שיהיה מקום מעבר למכבי אש או לחברת ביטוח ששולחת באי כוחה להציל, אין אנו זקוקים למחילתם. הגע עצמך, אם בעל הבית עמד למכור את ביתו לאחרים, האם יבואו מכבי אש או חברת הביטוח לדרוש חלקם מזכות המגיע להם בגזוזטרא הזאת".

ומבואר בדבריו, כי האיסור מכח חוק המדינה לבנות סוכה במקום מדרגות החירום, אינו פוסל סוכה שנבנתה במקום זה, מכיוון שסוף כל סוף המקום שייך לבעליו, ואין כאן סוכה גזולה, ואין שום פסול.

וכעין זה כתב בשו"ת רבבות אפרים (ח"א סימן תכד) לאחר שהביא את דברי האהל יוסף, שאסר לבנות סוכה על מדרגות פתח החירום, ואת הישכיל עבדי שהתיר לכתחילה בניית סוכה במקום זה, וכתב: "וידידי הרב הגאון ר' משה שטערן [אב"ד דעברצין, מחבר שו"ת באר משה] השיב לי, וכי משום דינא דמלכותא אסור להעמיד שם סוכה וכמו ברשות הרבים, מה הדמיון, הרי הפייער סקייף **נשאר שלו**, רק המלכות אוסר להעמיד שם שום דבר, רק צריך להוריד, אבל המקום שלו, ואין ביד המלכות כח לקחת ממנו, וגם אין ברצונם ליקח ממנו, אם כן בודאי מקיים מצות סוכה אם העמיד שם". כלומר, האיסור מכח חוק המדינה לבנות סוכה במקום מדרגות החירום, אינו פוסל סוכה שנבנתה במקום זה, שכן **המקום שייך לבעליו**,

והרשויות אינם מעוניינים וגם אינם יכולים **לקחת** את המקום הזה ממנו - וממילא אין זו סוכה גזולה, ואין כל פסול בסוכה.

> **לסיכום:** הבונה סוכה **בשטח השייך לו**, אך על פי דיני ה'מלכות', אין לו בשטח זה רשות שימוש, נחלקו הפוסקים, אם יצא ידי חובת מצות סוכה: בשו"ת אהל יוסף והגרי"ש אלישיב כתבו שהסוכה פסולה, ואין לברך עליה. אך בשו"ת ישכיל עבדי, וכן דעת הרבבות אפרים ורבי משה שטרן, מצדדים להתיר.
>
> וכאמור לעיל, דעת האוסרים טעונה ביאור, משום שאם הקרקע והבנין במקום שבנה את הסוכה היא **שלו**, אזי גם אם משתמש במקום שלא ברשות המלכות, לא מובן מדוע נחשב השימוש במקום **לגזל**, והסוכה **פסולה,** כאשר הן הקרקע והן הבנין שלו, וצ"ע.

* * *

ה. לעיל [**אות א**] הבאנו את פסק השו"ע (או"ח סימן תרלז סע' ג) שקרקע אינה נגזלת, ולכן הבונה סוכה בקרקע שאינו שלו, הסוכה כשרה. והקשה החזון איש (או"ח סימן קנ ס"ק כב) "וצריך טעם **למה הישיבה עצמה אינה חשיבא גזל**, שהרי **שימוש בשל חברו כשהוא מוחה הוא גזל**". ותירץ: "ונראה דאיירי שאין הבעלים מקפידים על ישיבתו עכשיו, אלא איירי שדעתו לגוזלה לגמרי, ולא גזלה לשם חג אלא גזלה לגמרי והשתא יושב בה בחג. וכן בסיכך ברשות הרבים, מקפידין על הסכך והדפנות שמפריע את בני רשות הרבים, אבל אחת היא להם אם הוא יושב בה או לא. וכל זמן שהסוכה עומדת, דין הוא שכל אחד ואחד נכנס לה, כמו שכולם משתמשים ברשות הרבים, ואין כאן גזל שימוש".

ביאור הדברים, אף שבגמרא ובשו"ע מפורש שקרקע אינה נגזלת, ובשל כך סוכה שנבנתה על קרקע של חברו, כשרה. מכל מקום גם בקרקע של חברו, אם יושב בה ללא רשותו, עובר על "**גזל שימוש**", וזה נקרא חסרון ב"לך" הפוסל את כשרות הסוכה, כדין סוכה גזולה. והחידוש הנלמד מדברי החזון איש הוא, שהגמרא והשו"ע שפסקו כדבר פשוט שקרקע אינה נגזלת, ולכן הבונה סוכה בקרקע שאינו שלו, הסוכה כשרה - התייחסו רק למקום שלאחר הגזילה כבר לא איכפת לבעל הקרקע, או לבני רשות הרבים, אם מישהו יושב בסוכה שהוקמה ללא רשות, ואז מכיון שאין גזל של "זכות השימוש", יוצא ידי חובה בסוכה זו. ברם, במקום שלאחר שגזל את הקרקע והקים בה סוכה, הבעלים, או בני רשות הרבים שגם להם יש זכות שימוש במקום זה, מוחים בו ואינם מוכנים שישב בה - אינו יוצא ידי חובה בסוכה זו, כי בישיבתו בסוכה יש **גזל זכות שימוש**, כי **לבונה הסוכה אין זכות שימוש במקום זה,** ולכן אין יוצא בה ידי חובת מצות סוכה.

ו. הקהילות יעקב (סוכה סימן כב ס"ק ג) הקשה את קושיית החזון איש, מדוע היושב בסוכה גזולה יצא ידי חובתו, והרי גזל את זכות השימוש מבעליה של הסוכה או מבני רשות הרבים שיש להם זכות שימוש בה: "אכתי צל"ע בהא דמבואר דאי קרקע אינה נגזלת אין כאן גזול והיינו דליכא מצוה הבאה בעבירה, דנהי דבקרקע ליכא לאו דלא תגזול על ידי זה שמחזיקה כשלו ומעכב את בעליה מלהשתמש, מכל מקום כשהוא משתמש בו, הא מיהו ודאי **דקעביד איסורא להשתמש בשל חברו**. ומשמע מתשובת הרא"ש דאיכא נמי

לאו דגזילה בכהאי גוונא, ואם כן כשיושב בסוכה זו הרי בשעת ישיבה הוא **דקגזיל הנאת תשמישים**, והוה ליה **מצוה הבאה בעבירה**, וצ''ע".

ותירץ הקהילות יעקב ש"אפשר דכיון דגוף הסוכה אינה גזולה, רק **הנאת השתמשותו הוא איסור**, מכל מקום **אין בו מענין מצוה הבאה בעבירה**. דוגמת הא דמבואר בירושלמי (פרק האורג ה''ג) דקורע בשבת יצא, ולא דמי למצה גזולה שאינו יוצא בה, דתמן גופה עבירה. פירוש, שהחפצא דמצה, גזול הוא. ברם הכא [בקרע בשבת] הוא עבר עבירה, הגברא חוטא שעשה מעשה העבירה, **אבל החפץ אינו דבר של עבירה**. ויש עוד פירושים בדברי הירושלמי הזה, והאריכו האחרונים מאד ועי' שדי חמד מערכת מצוה הבאה בעבירה. מכל מקום **לא נעשה ענין הגזילה בגוף החפצא דקרקע**, וכל כהאי גוונא לא הוה מצוה הבאה בעבירה, וכדברי הירושלמי דפרק האורג הנ''ל".

ומבואר בדבריו כי דין מצוה הבאה בעבירה נאמר רק כשמקיים מצוה **בחפץ שנעברה בו עבירה או שהגיע לידו בעבירה**, ולא כאשר **הגברא** חטא ועבר עבירה. וכדוגמת דברי הירושלמי שחילק בין מצה גזולה, שהעבירה נעשתה בחפץ, ולכן יש בזה פסול של מצוה הבאה בעבירה - לבין קריעת בגד בשבת [על מת] שהגברא עשה מעשה העבירה, **אבל החפץ אינו דבר של עבירה,** ולכן יצא ידי חובת הקריעה, ולא אומרים שהמעשה נפסל מדין מצוה הבאה בעבירה. ולפי זה, מאחר וקרקע הרי אינה נגזלת והסוכה בעצמותה אינה גזולה - אין זה שייך לדין מצוה הבאה בעבירה אשר נאמר רק כשמקיים מצוה **בחפץ שנעברה בו עבירה או שהגיע לידו בעבירה**, ולא בסוכה שאין בה פסול מצד החפץ ורק **הגברא** שעושה מעשה של מניעת זכות שימוש בחפץ מבעליו.

נמצא איפוא לדעת הקהילות יעקב, שגדר סוכה גזולה הוא כאשר **הגזל** הוא **בסוכה עצמה**, וכגון שהדפנות או הקרקע נגזלו, ולא כאשר גוזל את **זכות השימוש** של הבעלים במקום שלו [שזהו דבר ערטילאי] - שלא כדברי החזון איש.

ז. ואם כנים הדברים, נראה לחדש ולומר, שבסוכה אם אין לו זכות שימוש במקום, גם כאשר המקום שלו ובבעלותו, אינו יוצא ידי חובת מצות סוכה אם יבנה סוכה במקום זה. כי דין 'לכם' בסוכה הוא לא רק ענין של **בעלות** גרידא, אלא גם **זכות שימוש.**

ומעתה תבואר היטב מחלוקת הפוסקים [לעיל **אות ד**] בדין הבונה סוכה **בשטח השייך לו**, כאשר על פי דיני ה'מלכות', אין לו בשטח זה רשות שימוש, כדוגמת סוכה הנבנית בפתח המיועד ליציאת חירום, או סוכה הנבנית במקום שאסור לבנותה על פי הרשויות.

לדעת האהל יוסף והגרי''ש אלישיב, הסוכה פסולה ואין לברך עליה, מכיון במקום זה **אין לבעלים זכות שימוש**, כי 'דינא דמלכותא דינא', הרי שיש בזה דין סוכה גזולה, וכעין שביאר החזון איש שלא יוצאים ידי חובה בישיבה בסוכה שאין לו בה זכות שימוש, במקום שהבעלים של הסוכה מוחה על כך שמונעים ממנו את זכות השימוש בה. ואם כן, כשם שבמקום שכזה, שאין גזל על הקרקע [כי קרקע אינה נגזלת] ואף על פי כן, מכיון שהבעלים או בני רשות הרבים מוחים על השימוש במקום לבניית סוכה, אין לבונה הסוכה זכות שימוש במקום, ולכן אינו יוצא בה ידי חובה. הוא הדין בסוכה הבנויה במקום שהרשויות אינן מאפשרות לבנות בו סוכה, מאחר ואין לו זכות שימוש במקום מ'דינא דמלכותא', אינו יוצא ידי חובה.

ברם לדעת הישכיל עבדי, הרבבות אפרים ורבי משה שטרן, אין כל איסור בדבר, שכן הם כנראה סבורים, שבסוכה "זכות השימוש" אינה קובעת, והעיקר הוא רק **הבעלות**. ואשר על כן, במקום שהקרקע והבנין במקום שבנה את הסוכה היא **שלו**, אזי גם אם משתמש במקום שלא ברשות המלכות, אין כל פסול בסוכה. וכדעת הקהילות יעקב, שגם במקום שיושב בסוכה שלא כדין, אין זו סוכה גזולה ואין זה שייך לדין מצוה הבאה בעבירה - אשר נאמר רק כשמקיים מצוה **בחפץ שנעברה בו עבירה או שהגיע לידו בעבירה**, ולא בסוכה שאין בה פסול מצד החפץ ורק **הגברא** משתמש במקום שלא ברשות.

ח. בספר חשוקי חמד על מסכת סוכה (עמ' רעג) דן רבי יצחק זילברשטיין בשאלה הבאה: עץ ערבות הנוטה לרשות הרבים ומפריע לעוברים ושבים בו, האם מותר לבעליו לקטוף את הערבות כדי לצאת בהם ידי חובת ארבעת המינים, וכתב: "והנה יש מקום לומר דבעל העץ בעצמו לא יכול לצאת בהם מצות ארבעת מינים, משום **שגדלו בגזל מבני רשות הרבים**, והו"ל **מצוה הבאה בעבירה**, וכמבואר בסוכה דף ל ע"א. וגדולה מזו כתב הבית יצחק (או"ח סימן קו) וז"ל, והנה אם קנה אחד אתרוג לצורכו בקנין כסף באופן דהמוכר אין צריך רק לקבל מי שפרע, נ"ל דהמוכר עצמו אינו יוצא אחר כך באתרוג זה, דהוי מצוה הבאה בעבירה, כיון דצריך לקבל מי שפרע, כדאיתא בבבא מציעא (מח, א). אם כן הוי דבר עבירה, יעו"ש. ויתכן שהוא הדין בענייננו, מאחר **וכל גידולם של הערבות בחטא גזל**, אולי אינו יכול לצאת בהם ידי חובה".

ויש להעיר על הדברים, שהרי לעיל נתבארו דברי הרב זילברשטיין בשם הגרי"ש אלישיב שהבונה סוכה במרפסת נגד החוק "**יש בזה חשש של גזל על הבנין עצמו,** ולכן למעשה אין לבנות סוכה במקום זה", בגלל שבמקום זה **אין לבעלים זכות שימוש** [מ'דינא דמלכותא דינא'], וממילא יש בזה חסרון בדין "לך" בסוכה, ואין יוצאים בסוכה ידי חובה. ואם כן לכאורה הוא הדין בנדון עץ הערבות, מכיון שהעץ נוטה לרשות הרבים וענפיו מפריעים להולכים שם, אין לבעליו **זכות שימוש במקום** וחסר בדין "לכם" - והרי זו סיבה נוספת שלא יוכל לצאת ידי חובה בערבות אלו, ולא רק מדין "מצוה הבאה בעבירה". ותמוה מדוע לא הזכיר הרב זילברשטיין סברא זו, וצ"ע.

ואולי יש לחלק בין סוכה לארבעת המינים ולומר, כי החידוש שאם אין **לבעלים זכות שימוש בסוכה** חסר בדין "לכם" נאמר דווקא **בסוכה** - כי בדין שהקרקע עצמה אינה נגזלת, נתחדש לנו שאין אמנם גזל בקרקע, אך עם כל זאת כאשר השימוש אינו כדין או כאשר אין לו זכות שימוש, יש עדיין דין של סוכה גזולה. ברם **בארבעת המינים** שנחשבים כמטלטלין וכחפצים, וכאשר נוטלם שלא כדין הרי הוא גוזל את **החפץ עצמו**, אולם לא נתחדש כלל הדין שאם **אין זכות שימוש** בהם נחשב המעשה לגזל. ולכן האיסור בנטילת ערבות מעץ הנוטה לרשות הרבים הוא רק משום מצוה הבאה בעבירה, והעובדה שאינו רשאי להשתמש, אינה נחשבת כגזל.

ט. בשו"ת דברי מלכיאל (ח"ג סימן לא) דן במקום ש"אדון העיר" קנה את כל **קרקעות** העיר, ובידו לשלם לבני העיר את עלות דירתם ולהוציאם, ואין רשות לאף אחד לבנות בנין כל שהוא ללא אישור ממנו, ונשאלה השאלה האם במקום זה מותר לבנות סוכה ללא רשות מבעל הקרקע: "על דבר שדרש כת"ר כי במחנהו זכה אדון העיר במשפט, שרשות בידו לשלם בעד כל הבניינים כפי השומא ולגרש כל הבעלי בתים כי

הקרקע שלו. ובנין חדש בידו למחות שלא לבנות ואף רפת קטן. ולזה רוצה כת"ר לדון כי הסוכות שמעמידים בחצרות המה בגזל. כי האדון יזכה אף בדין תורה, כי הם מחזיקים בקרקע בחזקה שאין עמה טענה, ומכל שכן הסוכות שעושים ברחוב סמוך לבתיהם. ולזאת אף דקרקע אינה נגזלת, מכל מקום אסור לברך, כמ"ש המג"א" [המובא לעיל **אות א**].

והשיב הדברי מלכיאל להיתרא: "בפשוטו נראה דלא הוי גזל, **דכיון שעדיין לא גירשם מבתיהם וחצרותיהם**, הרי **שנותן להם רשות להשתמש שם, ואף שמקפיד שלא יבנו בנין מחדש**. וכדאמרינן בבבא בתרא (נז, א) בהעמדת מחיצה קפדי, אבל סוכת החג איתא (שם ו, ב) דכיון דהוי רק עראי לשבעה ימים, לא קפדי אינשי [דהיינו, כאשר אדם בונה מחיצה המפריעה לחברו, בדרך כלל חברו מקפיד על כך [ולכן אם חברו לא מחה, הרי זו "חזקה"]. מה שאין כן בבניית סוכה בחג אנשים אינם מקפידים, מכיון שזו בניה ארעית לשבעה ימים בלבד]... אבל הכא כיון שמשתמשים בחצרותיהם ברשות, כל זמן שאינו מגרשם, אם כן אינו חסר מאומה במה שיעמידו שם סוכה לימי החג". לדעת הדברי מלכיאל, גם במקום שבני העיר בנו סוכה שלא כדין **במקום שאינו שייך להם** אלא ל"שר העיר", אולם ברור שעל זמן מועט "שר העיר" אינו מקפיד, ולא יגרשם, אין זו סוכה גזולה.

יתר על כן, בביכורי יעקב (או"ח סימן תרלז ס"ק ו) כתב, שעל אף שברמ"א [הובא לעיל **אות א**] מפורש ש"לא יעשה סוכה לכתחילה בקרקע שהיא של רבים", אולם במקום ש"שר העיר" הממונה לתת רשיון אינו מוחה על בניית הסוכה ברשות הרבים, מותר לבנות שם סוכה לכתחילה, וז"ל: "כתב רמ''א (חו"מ סימן קסב סע' א) והוא משו''ת הרשב''א (ח"ב סימן קלד) דאם נתן המלך רשות להעמיד דלתות במבוי שלהן, דינא דמלכותא דינא, כי השווקים והרחובות שלהן ויכולים לעשות בהן מה שירצו. ומעתה כיון שהכל תחת רשות המלך, בין הרחובות שבתוך העיר בין אותן שחוץ לעיר, **וכיון שהמלכות יש לה רשות למחות ואינה מוחה, מסתמא מוחלת על זה לעשות סוכה ברשות הרבים, ואין כאן איסור גזילה כלל**. ולכן שפיר יכול לברך [על סוכה זו]".

ולפי זה נמצא, שההיתר לבניית סוכה במקום שאסור לבנות בו על פי הרשויות, תלוי במציאות ובמקום: לדעת הסוברים שבסוכה אין דין שרק **הקרקע תהיה שלו**, אלא צריך להיות לאדם **זכות שימוש במקום**, במקום שידוע שהמלכות מקפידה גם בזמן מועט, ואם יראו את הסוכה יבואו ויתבעו ממנו לפרקה באופן מיידי אף בתוך שבעת ימי החג [ומסתבר שכן הוא בבניית סוכה במקום יציאת חירום] - אם כן **אין לו רשות שימוש במקום**, ואינו יוצא בה ידי חובת סוכה. [אהל יוסף, חזון איש, הגרי"ש אלישיב].

אבל במקום שהשלטונות יודעים שהסוכה היא רק לשבעה ימים, ולא מקפידים לזמן קצר, אין בזה חשש סוכה גזולה, וכמו שכתב הביכורי יעקב שבזה יש לומר שמכיון "שהמלכות יש לה רשות למחות ואינה מוחה, מסתמא מוחלת על זה לעשות סוכה ברשות הרבים, ואין כאן איסור גזילה כלל", ושפיר יכול לברך על סוכה זו. וכמבואר בדברי מלכיאל, שאם "שר העיר" אינו מקפיד על בניית הסוכה בשטחים שבבעלותו כי זהו בנין לשבעה ימים בלבד, ואינו מגרשם מהסוכות במשך כל ימי החג, אין כל מניעה לבנות סוכה זו.

סוף דבר: מדינא דגמרא, מהפסוק חג הסוכות תעשה **לך** למדים **שסוכה גזולה פסולה**. אמנם מכיון שקרקע אינה נגזלת, נפסק בשו"ע ש**סוכה גזולה, כשרה**. אלא שהרמ"א כתב, ש"לכתחילה לא ישב אדם בסוכת חברו שלא מדעתו, **וכן לא יעשה סוכה לכתחילה בקרקע של חברו שלא מדעתו, וכן**

בקרקע שהיא של רבים, מיהו בדיעבד יצא". ונחלקו הפוסקים, האם רשאי לברך 'לישב בסוכה', כאשר יושב בסוכה זו.

וכאשר בונה סוכה במקום שגוזל מאחרים את זכות השימוש במקום, והם אינם מוותרים על זכותם, נחלקו החזון איש והקהילות יעקב. לדעת החזון איש אינו יוצא ידי חובה בסוכה זו, מכיוון שהישיבה בסוכה זו היא **גזל זכות השימוש**, ואם כן **לבונה הסוכה אין זכות שימוש במקום זה**. ברם, לדעת הקהילות יעקב, יוצא ידי חובה, כי גדר סוכה גזולה הוא כאשר **הגזל** הוא **בסוכה עצמה**, וכגון שהדפנות או הקרקע נגזלו, ולא כאשר גוזל את **זכות השימוש** של הבעלים במקום שלו.

וסוכה שנבנתה במקום שאסור לבנות על פי הרשויות - כגון במקום פתח יציאת חרום, או בעירנו לוס אנג'לס, שלפי תקנת רשות H.P.O.Z., אסור לבנות סוכות בחצר הבית ללא רשות השלטונות, נחלקו הפוסקים האם יצא ידי חובה בסוכה זו, אם לא ביקש וקיבל רשות.

לדעת האהל יוסף והגרי"ש אלישיב, הסוכה פסולה ואין לברך עליה, מכיון שבמקום זה **אין לבעלים זכות שימוש**, כי 'דינא דמלכותא דינא', ולכן אין יוצא ידי חובה בסוכה זו. ברם לדעת הישכיל עבדי, הרבבות אפרים ורבי משה שטרן, אין כל איסור בדבר, שכן הם כנראה סבורים, שבסוכה העיקר הוא רק **הבעלות**, ו"זכות השימוש" אינה מרעה את הבעלות.

ונתבאר שאם אין לרשויות קפידא על סוכה כזו שנבנית לזמן קצר, לכולי עלמא מותר לבנותה, ויוצא בה ידי חובה.

* * *

בזמן כתיבת השיעור [קיץ תש"ע] שהה בביתי בלוס אנג'לס, ידידי רבי אשר וייס, גאב"ד דרכי תורה בירושלים, ולאחר שדנתי עמו בעל פה בנושאים המובאים לעיל, קיבלתי ממנו את המכתב הבא:

כבוד ידי"נ ויקיר לבבי
איש אשר רוח בו, בר אבהן ובר אוריין, עמוד התורה והחסד
הרה"ג ר' צבי רייזמן שליט"א
כנהר שלום וכנחל שוטף.

הנני בתשובה מאהבה לשאלת כבו' בענין דינא דמלכותא דינא. תמצית שאלתו של מע"כ. במה שראה כתוב בשמי דנטיית לבי דיש גדר דינא דמ"ד לא רק בענייני הממון אלא בכל חוק ותקנה שהם לתועלת הציבור והחברה, ושאל אם אין הדברים סותרים את מה שאמרתי בשיעור בביקורי לאחרונה בלוס אנג'לס דאפשר לצאת יד"ח בישיבה בסוכה שנבנתה ללא אישור חוקי של השלטונות, אף שלפי החוק אסור להקים אפילו מבנה ארעי ללא רשיונות מתאימים.

והאמת אומר דאכן שיניתי את דעתי לאחרונה ביסוד ענין זה. דמריש הוי אמינא דלא שייך כלל דדמ"ד אלא בדברים שבממון. דהלא כל המקורות בש"ס שבהם למדנו הלכתא דא, בגיטין י' ע"ב, בנדרים כ"ח ע"א, בב"ק קי"ג ע"א ובב"ב נ"ד ע"ב, כולם בדיני ממונות הם, וכן גם המקורות שבמרחבי חשן המשפט. וכך משמע גם מלשון הרמב"ם בפ"א הט"ו מזכיה ומתנה "שכל דיני המלך **בממון** על פיהם דנין". וכיוצא בזה בספר התרומות (ו' ח' ה') בשם הרמב"ן "**כל דבר שבממון** גזרתו מתקיימת מן הדין".

וגם שני הטעמים שנאמרו בראשונים ביסוד הלכה זו, שיטת הרשב"ם (ב"ב שם) ותה"ד (סימן שמ"א) דמשום הסכמת העם היא, ודעת הרשב"א והר"ן (נדרים שם) דמשום שבארץ שלו יכול המלך להכתיב ליושבי הארץ את חובתם, לכאורה לא שייכי אלא בענייני הממון, דבממון יכול האדם להתחייב מדעתו, ובעל הבית יכול לתבוע ממון ממי שבא לגור בו, אך אין לא מקור ולא טעם וסברא לומר דדמ"ד במה שאינו נוגע לממון.

אך שוב עמדתי על יסוד גדול בשורש הלכה זו ולענ"ד יסוד זה אמת לאמיתה. דיסוד ושורש הלכה זו מעצם הגדרת המלכות דכיון דיש דין מלך בתורה ע"כ דלדבר המלך יש משקל וסמכות ושום תשים עליך מלך אמרה תורה שתהא אימתו עליך, ומכאן שחייבים

לשמוע לדברי המלך, ואף שמצוה זו במלך ישראל נאמרה, מ"מ מצינו בתורה, בנביאים ובכתובים שיש מלכות גם באומות העולם ואין כל משמעות במלכות ללא שררה וסמכות.

ואפשר עוד עפ"י שאמרו חז"ל במשנה (אבות ג' ב') "הוי מתפלל בשלומה של מלכות, דאלמלא מוראה איש את רעהו חיים בלעו". הרי דמסברא קבעו בעומק דעתם וברוח קדשם דמן ההכרח שתהיה בעולם מוראה של מלכות. וזה יסוד דין דינא דמלכותא דינא.

וענין זה מתפרש בשתי דרכים. או דילפינן ממלך ישראל דה"ה במלכות של האומות יש כח וסמכות, וראיתי שכך כתב המבי"ט בקרית ספר סופ"ה מהלכות גזילה, או שכך למדו חז"ל מעצם ענין המלכות שמצינו באומות העולם, אי מקראי אי מסברא כמבואר. ולא נחלקו הראשונים בשרש ענין זה, אלא שנחלקו מה מאפיין **מלכות** ומה הגדרתה. דלשיטת הרשב"ם ותרה"ד אין דין מלכות וכחה אלא במלכות הנשענת על הסכמת העם, ולעומתם דעת הרשב"א והר"ן דכל מלך או מלכות השולטת בפועל ודואגת לספק את צרכי העם היא המלכות שיש לה כח וסמכות ועליה נאמר דינא דמלכותא דינא.

ולפי הבנה מחודשת זו נראה דלא רק בדיני ממונות אמרו דדמ"ד אלא בכל העניינים שבין אדם לחבירו שיש בהם תיקון הסדר החברתי, שמירת הגוף והנפש, וכיוצא בהם. דכל עוד השתתנו הלכה זו על הסכמת בני האדם, מסתבר לומר דהתחייבות מהני בממונות אבל לא במילי אוחרי, וכך גם לפי הסברא דדמ"ד משום שהארץ שלו, בדין הוא שבעל הבירה יכול לתבוע תשלום מכל מי שבא לבירתו. אך לפי המבואר אין סברות אלה אלא המאפיינים את המלכות ונותנים לו שם ותורת מלכות, אך עצם הדין של דדמ"ד מושתת על מהות המלכות, ענינו, תפקידו וסמכותו, כמבואר.

ודו"ק בכ"ז כי הענין מחודש ועמוק.

אמנם לא מצאתי מקור ברור לחדש דין דינא דמלכותא במה שאין בו מדיני הממונות מלבד שו"ת התשב"ץ ח"א סימן קנ"ח. דהנה כאשר נבחר התשב"ץ למלא את מקומו של מרן הריב"ש שנסתלק לבית עולמו נסתפק האם צריך הוא לבקש הורמנא דמלכותא לכהן כרב היהודים, דבאותה תקופה יצא דבר מלכות שרב היהודים צריך לקבל רשות מן המלכות למלא את תפקידו, וללא הורמנא דמלכא לא יוכל לדון ולהורות. והתשב"ץ האריך לטעון דאין בזה דינא דמלכותא דינא משני טעמים. א: כיון שאין זה חוק מקובל במלכות מקדמת דנא, אלא רצון המלך, ודינא **דמלכותא** אמרו ולא דינא **דמלכא**. ב: כיון שתקנה זו סותרת את מצות התורה, דאטו יש ביד המלכות למנוע מתלמידי חכמים הראויים להורות מלקיים את מצוותם, וכל כה"ג לא אמרינן דדמ"ד. ומ"מ חזינן דאלולי טעמים אלה הוי אמינא אף בתקנה זו דדמ"ד אף שאין כאן ענין ממוני.

ועיין עוד בתשובה מאהבה (ח"א סימן קי"ז) בענין תקנת המלכות שאין לסדר קידושין אלא רב העיר בלבד ודן במי שסידר קידושין ללא רשות רב העיר האם הקידושין חלים, ומסקנתו דבודאי הקידושין חלים דלא גרע מחייבי לאוין שקידושיהם קידושין, עי"ש. אך מ"מ משמע מכל דבריו דגם בזה אמרינן דדמ"ד, עי"ש.

אמנם לדברינו יש לעיין עוד, מי שעובר על דינא דמלכותא מה חטאו ומה פשעו מצד מצות התורה. דהא תינח בדיני ממונות חוזרים הדברים לאיסור גזילה דהנוטל ממון נגד דין המלכות גזלן הוא, אך בעניינים שאין בהם גזילת ממון במה עבר כאשר לא נהג לפי חוקי המלכות.

ונראה לכאורה דעבר על רצון התורה, דבשלמא במלך ישראל, יש מצות "שום תשים עליך מלך", ויש דין מורד במלכות, אך במלכות הנכרים מה מצוה יש בהם, וע"כ צ"ל דזה רצון התורה שינהג האדם לפי חוקי המלכות וכך חידש האמורא הגדול שמואל בכח תורתו. וכבר הארכתי במנחת אשר לחומש דברים סימן נ"א בגדר זה של "רצון התורה".

ולפי"ז נראה לגבי שאלת כת"ר במי שעשה סוכה ללא רשיון מצד השלטונות, האם סוכה זו כשרה או פסולה. ונראה דכיון דמהות תקנה זו לא משום גזילה היא ולא משום זכויות ממון או היעדרן אלא משום בטיחות הציבור, וא"כ אין כאן גזילה ומסתבר דגם אין לדון מצד מצוה הבאה בעבירה כיון שאין כאן עבירה גמורה דהיינו עשה או ל"ת אלא רצון התורה בלבד. ועדיין צ"ע בזה.

ועוד אגלה למע"כ מצפוני לבי, דנראה לכאורה, דלא כדיני תורת ה' תמימה דיני דמלכותא, בכל הנוגע למצוות התורה, בין דאורייתא ובין דרבנן, אין כאן מקום לפשרות ואין חכמה ואין עצה ואין תבונה נגד ה', אבל בדיני דמלכותא נראה לכאורה דיש לדון בכל ענין לפי ענינו ומהותו, ודוגמא לדבר לגבי חוקי התנועה, הלא ידוע דאין לעבור כביש ברמזור אדום, וכי נאמר דאדם העומד באמצע הלילה במעבר חצייה והוא רואה בעליל שאין כל רכב מתקרב למקום ואין שום צד סכנה אף על הצד הרחוק וגם אין איש רואה ואין חשש שילמדו ממעשיו ויבואו לידי סכנה, וכי אסור לו עפ"י התורה לעבור. הלא מסתבר דאף המחוקק לא התכוין לאסור במקרה כזה, אלא שאין החוק יכול להבחין בין כל מקרה ומקרה. ומסתבר לי דכל כה"ג זיל בתר טעמא וכיון שכל כוונת המחוקק למנוע סכנה כל כה"ג דאין כל סכנה אין האדם מצווה להקפיד על דינא דמלכותא. ויש לדון לפי"ז בכל ענין וענין לפי מה שהוא, וכך גם בשאלתו דמר בענין בניית הסוכות.

ואידך פירושא.

בידידות עמוקה, ובהוקרה גדולה

אשר וייס

* * *

שיעור זה התפרסם בקובץ מוריה (תשרי תשע"א). בקובץ הבא אחריו (שבט תשע"א) כתב הרב **יוסף מנחם צבי הלוי מאנן**, בני ברק:

"לא אכנס בזה בפלפול כהאי סוגיא רק אעתיק לשונו של הבני יששכר (מאמרי תשרי מאמר י, אות ה), וז"ל: עוד אמר הקדוש הנ"ל [והוא מורינו ר"פ מקארעץ ז"ל] סוכה מלשון שררה ונסיכות, ולכן אנו יושבין בסוכה צלא דמהימנותא. ורוב סוכות בשווקים וברחובות, ואין אנו יראים משום דבר, להראות מהימנותא שאנו יושבים כנסיכים עלמא דחירות כמאן דנצח קרבא וכלי מלחמתו בידו וכו', ואינו ירא משום אדם, עכ"ד. ובזה יונח לנו מה שנתקשו הפוסקים על מה שעושים סוכות בשווקים וברחובות, לו יהיה שישראל מוחלין, אבל הלק הגויים מי ימחול [עי' מג"א תרל"ז סק"ג]. ולפי הנ"ל יונח, כיון שאנחנו או שרים ונסיכים מסוד עלמא דחירות, אז כל האומות נקראים לנו עבדים, מדוגמת ביאת המשיח שאמרו ז"ל, כיון דאתי משיח הכל עבדים לישראל [עירובין מג, ב], והנה מה שקנה עבד קנה רבו. ע"כ אין חשש לעשות הסוכות בשווקים ברחובות, להורות סוד הסוכה עלמא דחירות, עכ"ל. וכמובן שאין מה להוסיף בזה, וכידוע שהבני יששכר היה איש הלכה, וכל פעם בודק דבריו שיתאים עם ההלכה".

* * *

והרב **שמואל ברוך גנוט**, אלעד, בעל מח"ס משנת תפילין, שלהי דקייטא ועוד, כתב:

א] כיעור פני העיר אינו קשור לגזל. ראשית, יש להבהיר שהחוק האוסר הצבת סוכות מפני כיעור פני הסביבה, אינו קשור כלל ועיקר לדיני גזל, גם מבחינת החוק. החוק אינו מחשיב את כיעור המרפסות ל'בניה בלתי חוקית' ולעירעור על עצם בעלות בעל המרפסת, אלא המחוקק והזרוע האוכפת אינם מאפשרים את הכיעור הסביבתי בפני עצמו. נכון הוא שבשעה שהמרפסת עצמה ניבנתה בצורה הגורמת לכיעור סביבתי, לא ינתן אישור על עצם בנייתה והרשות המבצעת יכולה אף להרוס את המרפסת/שטח הבנייה בגין אי קבלת אישור הבניה. אך כאשר אישור הבניה וסיומה כבר ניתן ע"י הרשויות וכעבור זמן התחדש לו כיעור סביבתי בגין הצבת סוכה או, להבדיל אא"ה , כל גורם מכער אחר, אזי המחוקק ונושאי דברו לא יהרסו את כל המרפסת הבנויה אלא רק יקנסו כספית את בעל הנכס או שידרשו לסלק את המפגע הסביבתי, קרי: עצי הסכך או דפנותיה, מבלי לערער על עצם בעלות בעל המרפסת וזכות שימושיו בנכס.

לפיכך לא מובנים הדברים שהביא הגר"י זילברשטין בספרו חשוקי חמד בשם מרן הגרי"ש אלישיב שליט"א, ש"מכיון שבלי אישור מהשלטונות אסור לבנות שם בנינים וכל מה שהתירו לבנות הוא בתנאי שלא יכערו את פנ י העיר, נמצא שמי שיבנה סוכה במרפסת נגד החוק יש בזה חשש של גזל על הבנין בעצמו ולכן אין לבנות סוכה במקום זה", עכ"ל. כיון שגם באופן שהסוכה אכן מכערת מבחינת החוק את פני העיר, גם המחוקק עצמו לא קורא עי"ז תגר על עצם בעלות בעל המרפסת, וצדקתם בהערתכם ע"ד הגר"י זילברשטין, גם מכיוון זה, שהחוק כלל אינו מערער על עצם הבעלות בגין כיעור העיר.

ב] שמירה על כללי בטיחות בסיכון רחוק- אינה בכלל 'מכשול שיש בו סכנת נפשות'. הבאתם את דברי הגר"א פריד בשו"ת אהל יוסף (סי' יד), הסובר שהעמדת סוכה במדרגות החירום שנועדו לבריחה והימלטות מהבנין בשעת סכנה או בכדי לאפשר למכבי האש להציל משריפה, נכלל בכלל מ"ע להסיר כל מכשול שיש בו סכנת נפשות, שכתב השו"ע (חו"מ תכז, א). ושהעובר על זה מבטל מ"ע ועובר על לא תשים דמים בביתך ובודאי שלא מקיים עי"ז מצות סוכה. ע"כ. ולדעתי בודאי שאי עשיית מדרגות חירום או שימוש בהם, אינו נכלל בכלל 'לא תשים דמים בביתך' או לביטול מ"ע דמעקה ועינייה. דשאני מעקה שאי הנחתה תגרום לנפילת הנופל, כאשר הגג פרוץ לרווחה וסכנתו מרובה. אך הדירה אינה עומדת לשריפה מחמת עצמה, ומדרגות חירום נועדו רק להצלה מפני חשש רחוק ולא סביר מבחינה סטטיסטית, של מצוקה או שריפה. והחוק מחייב זאת רק מפני האחוז האפסי והרחוק של השריפות והסכנות, חשש שאין לו מקום מצד ההלכה. ובודאי שמי שמניח שם סוכה לח' ימים, אינו נכלל בגדר מבטל עשה ועובר על ל"ת ד'לא תשים דמים'.

ג] מה שכתבתם בענין זכות השימוש: הנה זה אינו דומה, דכאן המדינה מאפשרת להשתמש. רק לא לכער.

ד] עוד דברים שעדיין לא ביררתי לאשורם: האם ישנו דינא דמלכותא דינא על חוקי עזר, או רק על ממונות דחושן משפט [והגר"א וויס, שהבאתם דבריו, עסק בזה, אך אני עדיין לא הגעתי לכלל הכרעה בענין].

ה] גם אם יש בזה דדמ"ד. ואינו מדין גזל אלא מדין אחר. האם זה נכלל בכלל מצוה הבאה בעבירה, הרי פשוט שלא כל עבירה פוסלת הסוכה. וכבר דשו ביה הראשונים וה"ד הירושלמי בזה, כבתוס' בסוכה ל' א' ובנו"כ.